بسم الله الرحمن الرحيم

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓު
ދިވެހިރާއްޖެ

ސަމްރީއަށް ނިމުނުގޮތް

- **ކޭސްގެ ނަންބަރު:** 2020/HC-A/144
- **އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް:** އިބްރާހީމް ފަޒީން އަލީ / ހުސްނުހިރާގެ، ސ. ހިތަދޫ
- **އިސްތިއުނާފު ކުރެވުނު ފަރާތް:** މުޙައްމަދު ސަޢީދު / ހުޅުމާލެ ސަބްނަމު ގޯޅި 10398، މާލެ
- **މައްސަލައިގެ ބާވަތް:** ބިމާއި އިމާރާތްތަކަށް ކުއްޔަށް ދިނުމާއިބެހޭ މައްސަލަ

މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް:

ފަނޑިޔާރު ހުސައިން ޝަހީދު

ފަނޑިޔާރު ޢާއިޝަތު ޝުޖޫން

ފަނޑިޔާރު ޢަބްދުﷲ ސަމީރު

ނިމުނު ތާރީޚު: 02 ރަބީޢުލްއައްވަލް 1445 / 17 ސެޕްޓެމްބަރު 2023

ހައިކޯޓުގައި ޤަޟިއްޔާ ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވުނު ތާރީޚު:	22	ރަޖަބު	1441
	17	މާރިޗު	2020

އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު މައްސަލަ

- **ނަންބަރު:** 166/Cv-C-HD/2019
- **ނިންމި ކޯޓު:** ސިވިލް ކޯޓު
- **ބާވަތް:** ބިމާއި އިމާރާތްތަކާއި ކުއްޔަށް ދިނުމާއިބެހޭ މައްސަލަ
- **ހުށަހެޅުނު ތާރީޚު:** 21 އޮކްޓޫބަރު 2019
- **ނިމުނު ތާރީޚު:** 11 ފެބްރުއަރީ 2020

އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް
އިބްރާހީމް ފަރީދު ޢަލީ / ކެސްޓަރިނާ، ނ. ވެލިދޫ
ދަފްތަރުގައި: ޖުނައިދު މޫސާރިޒާ / ކެސްޓަނާ، ނ. މަނަދޫ

އިސްތިއުނާފަށް ޖަވާބުދާރީ ފަރާތް
މުޙައްމަދު ސަޢީދު / ހުޅުމާލެ ސަރަޙައްދުލޮޓު 10398، ހުޅުމާލެ
ދަފްތަރުގައި: ޢަލީ ސިޔާދު / ފެއަރިވިއުހައުސް، ރ. ދުރު

މަދަނީ – ކުއްޔާއި އެއްބަސްވުން – ޤާނޫނީ ފައިސާ ނަގައިދިނުމުގެ އަމުރު – ޖަޒާއީ ޝަރުޠު (penalty clause)

ފަނޑިޔާރު ޝުޖޫނާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔު

މައްސަލައިގެ ތަޢާރަފު

1. މިއީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުޅުމާލޭ ޑިވިޜަންގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާ އެ ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ޝަރުޢީ ނުވަތަ ޤާނޫނީ ހަމަތަކާއި ޚިލާފަށްކަމަށް ބުނެ އެ ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެދި ސ. ހިތަދޫ ހުސްނުހިނާގެ، އިބްރާހީމް ފަރީން ޢަލީ (ދިވެހި ރައްޔިތެއްކަން އަންގައިދޭ ކާޑު ނަންބަރު A094922) (މީގެ ފަހުން "އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތް" ނުވަތަ "އިބްރާހީމް ފަރީން ޢަލީ") ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ބަލާފައިވާ ޤަޟިއްޔާއެވެ.

2. މި ޤަޟިއްޔާގައި އިސްތިއުނާފު ރައްދުވަނީ ހުޅުމާލެ. ސަބްނަމް ލޮޓް 10398، މުޙައްމަދު ސައުދީ (ދިވެހި ރައްޔިތެއްކަން އަންގައިދޭ ކާޑު ނަންބަރު A026957) (މީގެ ފަހުން "އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތް" ނުވަތަ "މުޙައްމަދު ސައުދީ") ގެ މައްޗަށެވެ.

މައްސަލައިގައި ކަން ހިނގާފައިވާ ގޮތް

3. މުޙައްމަދު ސައުދީގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވާ ހުޅުމާލޭ ގޯތީ ނަންބަރު 10398 (ހުޅުމާލެ. ސަބްނަމް ލޮޓް 10398) އެޗް ހިޔާ ގޯތީގެ 02 ވަނަ ފަންގިފިލާގެ 02 [illegible] އެޕާޓްމަންޓު (2A) ކުއްޔަށްދިނުމާއި ގުޅޭގޮތުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތާއި އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތާ ދެމެދު "ކުއްޔަށް ދިނުމުގެ އެއްބަސްވުން" (މީގެ ފަހުން "ކުލީގެ އެއްބަސްވުން") ގައި ސޮއިކޮށްފައިވެއެވެ.[1] މި އެއްބަސްވުމަކީ ހުޅުމާލެ. ސަބްނަމް

---

[1] ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުޅުމާލޭ ޑިވިޜަންގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާގެ ފައިލުގައި [illegible] ޑޮކިއުމަންޓު 1 ގެ [illegible]
"ކުއްޔަށްދިނުމުގެ އެއްބަސްވުން"

ފޫޓް 10398 [illegible] [illegible] [illegible] 02 ވަނަ ފަންގިފިލާގެ 02 ކޮޓަރީގެ އެލޮޓްމަންޓް (2A) އަމިއްލަ ޚަރަދުގައި ހަދައިގެން ބޭނުންކުރަމުން ކުއްޔަށް ދިނުމަށް ހަދާފައިވާ އެއްބަސްވުމެކެވެ.[2]

4. ބުނެދިޔަ ކުލީގެ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން މުޙައްމަދު ސަޢީދަކީ ކުއްޔަށްނަގާ ފަރާތެވެ.[3] އަދި އިބްރާހީމް ޝަރީފް [illegible] ކުއްޔަށްދޭ ފަރާތެވެ.[4]

5. ދެފަރާތުގެ ދެމެދު ވެފައިވާ ކުލީގެ އެއްބަސްވުމާ އިޚްތިލާފު [illegible] އަދި [illegible] [illegible] އެ އެއްބަސްވުން ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށާއި، އެ އެއްބަސްވުމުގެ މުއްދަތުގައި ނުދައްކައިވާ ފައިސާ ހޯދުމަށް އެދި މުޙައްމަދު ސަޢީދުގެ ފަރާތުން 28 ޖަނަވަރީ 2019 ގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ދިމާލަށް [illegible] މައްސަލަ ހުށަހެޅިއެވެ. އެ މައްސަލަ ބަލައިގަތީ އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 09/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާއިންނެވެ. އެ ޤަޟިއްޔާގެ [illegible] [illegible] އެ ޤަޟިއްޔާގެ ދަޢުވާކުރާ ފަރާތް (މުޙައްމަދު ސަޢީދު) ކޯޓަށް [illegible] [illegible] އެއްގޮތަށް ކޯޓަށް ހާޒިރުނުވާތީ އެ ޤަޟިއްޔާގެ ދަޢުވާ ކޯޓުން ޚާރިޖުކޮށްފައިވެއެވެ.[5]

6. މުޙައްމަދު ސަޢީދުގެ ފަރާތުން އަލުން އެ މައްސަލަ ސިވިލް ކޯޓުގެ ދިމާލަށް 17 ޑިސެމްބަރު 2019ގައި ހުށަހެޅުމުން އެ މައްސަލަ ބަލައިގަތީ އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާއިންނެވެ. ސިވިލް ކޯޓުގެ [illegible] ނަންބަރު 09/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާގައި އެދިފައިވާ ކަންކަމުގެ އިތުރުން މުޙައްމަދު ސަޢީދުގެ ފަރާތުން [illegible] [illegible] [illegible] އިބްރާހީމް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދައްކަންޖެހޭ ކުއްޔާއި ޖޫރިމަނާގެ ފައިސާ ހޯދައިދިނުމަށާއި، ސިވިލް ކޯޓުގެ [illegible] ނަންބަރު

---

[2] ކުލީގެ އެއްބަސްވުމުގެ 1 ވަނަ މާއްދާ.

[3] ކުލީގެ އެއްބަސްވުމުގެ 2 ވަނަ މާއްދާ.

[4] ކުލީގެ އެއްބަސްވުމުގެ 3 ވަނަ މާއްދާ.

[5] ސިވިލް ކޯޓުގެ [illegible] ނަންބަރު 09/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމް.

09/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާ ކޭސްފައިލާ ހިސާބުން އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާ ކުރިއަށްގެންދިއުމަށެވެ. [illegible] [illegible] އަދި، އެއްބަސްވެފައިވާތީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ކޮމާޝަލް ޑިވިޜަންގެ ނަންބަރު 09/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާގައި [illegible] އަދި [illegible] ގޮތުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން އެނގެއެވެ.[6]

ސިވިލް ކޯޓުގެ ކޮމާޝަލް ޑިވިޜަނުން މައްސަލަ ނިންމެވުން

7. ސިވިލް ކޯޓުގެ ކޮމާޝަލް ޑިވިޜަނުން އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާއިން ކަނޑައަޅާފައިވަނީ އަންނަނިވި ކަންކަމެވެ.

7.1. ދަޢުވާގެ [illegible] ވަކިވާ އެއްބަސްވުން [illegible] ފަރާތުން ސާބިތުކޮށްދެވިފައި ނުވާކަމަށެވެ.

7.2. ސިވިލް ކޯޓުގެ ކޮމާޝަލް ޑިވިޜަނުގެ ނަންބަރު 09/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާ (23 ޖަނަވަރީ 2019 ގައި) ހުށަހެޅުމާ ހަމައަށް [illegible] 05 (ފަސް) މަސްދުވަހުގެ ކުއްޔާއި، ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި 141,643/75ރ. (އެއްލައްކަ ސާޅީސްއެއްހާސް ހަސަތޭކަ ސާޅީސް ތިން ރުފިޔާ ހަތްދިހަ ފަސް ލާރި) އަދި [illegible] ފައިސާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

7.3. ދަރަނިވެރިޔާ ފައިސާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 11 ފެބުރުއަރީ 2020 އިން ފެށިގެން 30 (ތިރީސް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ސިވިލް ކޯޓަށް ދައްކައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

---

[6] ސިވިލް ކޯޓުގެ ކޮމާޝަލް ޑިވިޜަނުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާގެ "ސަބްމިޝަން ހިއްސާކުރުމުގެ ރިޕޯޓު"ގެ 4 ވަނަ ނަންބަރުގެ (ހ).

އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅި ނުކުތާތައް

8. ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުޅުމާލޭ ޑިވިޝަނުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ގެ ޤަޟިއްޔާ އެ ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ގޮތް ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ހަމަތަކާ އެއްގޮތް ނުވާކަމަށް ބުނެ އެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެދި އިބްރާހީމް ފަހީމް އަލީގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވަނީ އަންނަނިވި 03 (ތިނެއް) ނުކުތާއެވެ. އެގޮތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކަކީ؛

8.1. ކޮންޓްރެކްޓްގެ ބައިވެރިންގެ ތެރެއިން އެއްބައިވެރިއަކު އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމު (ޑިއުޓީ) ކޮންޓްރެކްޓްގައި ބުނެފައިވާގޮތަށް އަދާކުރުމުން ނުވާ ހާލަތުގައި އަނެއް ބައިވެރިޔާއަށް އެގޮތުގެ ޑިއުޓީ އަދާކުރުން މަޖުބޫރުކުރުވުމަށް ކޮންޓްރެކްޓްތަކުގެ ޤާނޫނީ ޤާއިދާއެއްކަމުގައިވާ (ސްޕެސިފިކް ޕަރފޯމަންސްގެ) ޤާއިދާގެ ދަށުން ހުއްދަކުރެވިފައިވާނެ، އަދި މިޤާއިދާއަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޝަރުޢީ ނިޒާމުގައި ކުރިންސުރެ ބަލައިގަނެ އުޞޫލެއްކަން އަމަލުކުރަމުން އަންނަ ޤާއިދާއެއްކަން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2009/HC-A/160 ގެ ޤަޟިއްޔާއިން[7] ސާފުކޮށް އެނގެން އޮންނައިރު، އިސްތިއުނާފުކޮށްފައި މިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާ ނިންމުމުގައި އެކަމަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައިނުވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާ އާއި،

8.2. ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުޅުމާލޭ ޑިވިޝަނުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ގެ ޤަޟިއްޔާގައި އިބްރާހީމް ފަހީމް އަލީގެ ފަރާތުން މުޙައްމަދު ސަފްވާން ދައްކާފައިނުވާކަމަށް ބުނާ ކުލި ރިކަވަރުކުރުމުގައި، އިބްރާހީމް ފަހީމް އަލީގެ ފަރާތުން ކުލި ދައްކާފައިވާ 2018 ވަނަ އަހަރުގެ ނޮވެމްބަރ މަހަކީ ކުލި ދައްކާފައިވާ މަހުގެ ދެމެދުގައި ބާކީވެފައިވާ [illegible] ހުށަހަޅާފައިވާ [illegible] ސާފުކޮށް

---

[7] [illegible]

[illegible]

8.3. [illegible] 166/Cv-C-HD/2019 [illegible]

9. [illegible] (10398 [illegible]) [illegible] 01 [illegible] 2016 [illegible] 2016 [illegible] 2018 [illegible]

10. [illegible] 141,643/75 [illegible]

ސާވިސް އެއްގްރީމަންޓް ހަސަބުތަކަ ސާވިސް ދިން ކުރީގެ ހަވާލުވެ ވަސް ބޮޑު) ދިނުމަށް ދަރު ޓާޖެޓް ބުނާފައިވާކަމާއި، އެ އަހަރު ހިސާބުކުރެވުނުގައި، ކުރީއަހަރިވީ ކާޑުތަކުން ކުރި ދައްކާފައިވާ 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޮގަސްޓް މަހުގެ ކުރި ދައްކާފައިނުވާކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާކަމާއި، ނަމަވެސް އެ މަހުގެ ކުރި އިޢުތިރާޟު ފަރީން އަލީގެ ވަޒީފާން ދައްކާފައިވާނަކަމާއި އެ ވައިސް ދައްކާފައިވާކަން އެނގެއަދި ދީފައިވާކަމަށް ދަރު ޓާޖެޓް ހަރަކާތްވާފައިވާނެކަމެވެ.

11. ތިންވަނަ އިސްތިއުނާފު ނުކުތާ ތަފްސީލުކުރަމުން އިޢުތިރާޟު ފަރީން އަލީގެ ވަޒީފާން ބުނާފައިވާ ދުވަހު ސްޓޭޓްމަންޓުގައިވާ ކާޑުގެ އެއްބަސްވުމުގެ 10 ވަނަ މާއްދާގައި "މި އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން އަދާކުރަންޖެހޭ ފައިސާ ކާޑުގެ ބިލުވާ މަހުގެ 05 ވަނަ ދުވަހުގެ ކުރިން އަދާކުރަންވާނެއެވެ. މިމުއްދަތުގައި ކުރި ނުދައްކައިފިނަމަ، އިތުރަށް ހިނގާ ކާޑުގެ ދުވަހަކަށް މަސްދުވަހުގެ ކުރީގެ ބާކީގައި 2.5% އިންސައްތަ ޖޫރިމަނާ ދައްކަންވާނެއެވެ." މިގޮތަށިން ބަލާނަމަ ކާޑުހޯލްޑަރ ފަރާތުން، މުޢާމަލާތުގެ ސަބަބުން ދަރަނީގެ ކަނޑައެޅުމާއި ސަބަބަށް ދެފަރާތުގެ ކޮންޓްރެކްޓް ހުއްޓުވުމަށް ނިންމާފައިނުވާކަމާއި، އެ މުއްދަތުން ފެށިގެން ސަބަބުން ކަނޑައެޅުމާއި ޖެހިފައި، އެ ވިއްސަ ކަނޑައަޅަ ސަބަބުތައް ފާހަނގަ ކުރެވެނީ، އަދި ދަރަނިވެރި ސަބަބުން ބަޔާނާ ކަނޑައަޅާފައިވާ ދަރަނި ފައިސާ ހުއްޓުވުމަށް ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އެއްބަސްވުމުގައިވާ ޖޫރިމަނާ ސަބަބު ހިމެނުމުގެ ބާކީއަށް، އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފު ފަރާތަށް ނުވަތަ ކާޑުގައި ކުރިން ދައްކާ ފަރާތުން ދަރަނި ކަނޑައަޅާ ހުއްޓުވުމަށް ނިންމާފައިވާކަމާއި، އެއާ ޚިލާފަށް ޖޫރިމަނާ ސަބަބުގެ ބާކީއަށް، އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފު ބެލެހެއްޓުމާގެ އަދަދު އެކިއަށް ބެލެހެއްޓުމަށް ލިބުނު ގޮތުން އެއްވަރުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށް މަޤާމުގެ ކުރިން ކުރެވިފައިވާކަމެވެ. މިމަސައްކަތްގައި ހިމެނޭ އެއްބަސްވުމާ ބަދަލުތަކުގައި ޚިލާފު ފަރާތަށް، އަދި އެ ޚިލާފުވުން މަސްދުވަހުގައި ދަރަނިގެ ފަރާތަށް ދަރަނިވެރި ސަބަބުގެ ކުރިން ބަޔާންކުރެވިފައިވާކަމާއި، އެއި ކާޑުގެ ދެފަރާތުގެ ގޮތުގައި ކުރިން ކުރިއަށް ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ދަރަނިވެރި ސަބަބުގެ ޖިނާޔަތު ހަވާލުކުރި ކާޑު ބެހެއްޓުމާގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާ ޖިނާޔަތުގެ ބަދަލުތަކުގެ ދަރަނިތައް ހުށަހަޅާފައިވާކަމާއި، ކުރިއަށްދިޔަ ބަލަހައްޓާ ކުރީގެ މަސައްކަތު ކުރިއަށް ހިފެހެއްޓުމަށް ފާހަގަ ކުރެއްވިއެވެ

ވަސީލަތްތައް ފޯރުކޮށްދިނުމަކީ ކުއްޔަށް ދިން ފަރާތުގެ ޒިންމާއެއްކަމަށާއި، އެގޮތުން އެ އެޕާޓްމަންޓުގައި [illegible] ދިރިއުޅުމުގެ ހުއްދަ [illegible] އިން [illegible] އެޕާޓްމަންޓުގެ ކަރަންޓާއި ފެން ވަކިކޮށްދޭނެކަމަށްވާއިރު، އެޕާޓްމަންޓުގައި ބޭނުންކުރާ ކަރަންޓާއި ފެނަށް ވަކިކޮށްދޭނެކަމަށްވާއިރު، މީޓަރު ވައިރިންގުކުރުމަކީ އެފަރާތުގެ ޒިންމާއެއްކަމަށެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަމުގައި ވީނަމަވެސް، 2016 ވަނަ އަހަރުގެ ނޮވެންބަރު މަހުން ފެށިގެން 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޮގަސްޓު މަހުގެ ނިމެންދެން އިސްތިއުނާފުވީ ފަރާތުން [illegible] [illegible] ކުލި ދައްކާފައިވާކަމަށާއި، 2018 ވަނަ އަހަރުގެ ސެޕްޓެމްބަރު މަހުން ފެށިގެން ކުލި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަމަށާއި، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

12. އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އުފުލާފައިވާ އަންނަނިވި ކަންކަމެވެ.[8]

12.1. ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުޅުމާލޭ ޑިވިޜަނުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާގައި ހުކުމުގެ [illegible] [illegible] [illegible] އެއްބަސްވުމުގައި [illegible] [illegible] ފަރާތަކީ އެ ޤަޟިއްޔާގައި ދައުވާލިބުނު ފަރާތަކަށާއި، އަދި ކުލީގެ މުޢާމަލާތުގައި ކުއްޔަށް ހިފި ފަރާތްތަކުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަނޑައަޅައިދިނުމަށާއި،

12.2. އެޕާޓްމަންޓް ކުއްޔަށް ދޫކުރި ފަރާތުން އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން އަދާކުރަންޖެހޭ ވާޖިބުތައް އެއްބަސްވުމާއި އެއްގޮތަށް އަދާކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ވަސީލަތްތައް [illegible] [illegible] ސާބިތުނުވާކަން ކަނޑައަޅައިދިނުމަށާއި،

---

[8] އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ހުށަހެޅި "ފުރަތަމަ ދަރަޖައިގެ ކޯޓުތަކުގެ [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ [illegible] ފޯމު" ގެ 10 ވަނަ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަން

12.3. އެޕާޓްމަންޓް ކުއްޔަށްހިފި ފަރާތުން ކުލި ދެއްކުން މަޑުޖައްސާފައިވާނީ، އެއްވެސް [illegible] ނުލިބި، [illegible] މަސްދުވަހެއްގައި ކުލި ދެއްކުމަށްފަހު، ކުއްޔަށް ދޫކުރި ފަރާތުގެ އިލްތިޒާމުތައް އަދާކުރަމުން ނުދާތީ، ކުއްޔަށް ހިފި ފަރާތުން [illegible] ގެއްލުން ކުޑަކުރުމުގެ ގޮތުންކަމަށް [illegible] ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައަޅައިދިނުމާއި،

12.4. ކުރީގެ އެއްބަސްވުމުގައި، ކުއްޔަށް ދޫކުރި ފަރާތުން އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމު އެކަށީގެންވާގޮތުގައި އަދާކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރަމުން ނުދާކަން ސާފުކޮށް އެނގެން އޮތުމާއި، އެކަމުގެ ސަބަބުން ކުއްޔަށްހިފި ފަރާތުން އެކަށީގެންވާ ބޮޑު ގެއްލުމާ ކުރިމަތިވެފައިވާނަމަ، އެގެއްލުން ކުޑަކުރުމުގެ ގޮތުން އެފަރާތުގެ އިލްތިޒާމު އަދާކުރުން މަޑުޖެއްސުމަކީ، ކުއްޔަށްހިފި ފަރާތުން ލިބިގެންވާ ހައްޤެއްކަމުގައި ކަނޑައަޅައިދިނުމާއި، އެފަދަ ޙާލަތުގައި އެއީ ކުއްޔަށްހިފި ފަރާތުން އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުމެއްގައި ނުބެލެވޭނެކަމަށް ކަނޑައަޅައިދިނުމާއި،

12.5. ކުރީގެ އެއްބަސްވުމުގައި، ކުއްޔަށް ދޫކުރި ފަރާތުން އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމު އެކަށީގެންވާގޮތުގައި އަދާކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރަމުން ނުދާކަން ސާފުކޮށް އެނގެން އޮތުމާއި، އެކަމުގެ ސަބަބުން ކުއްޔަށްހިފި ފަރާތުން އެކަށީގެންވާ ބޮޑު ގެއްލުމާ ކުރިމަތިވެފައިވާނަމަ، އެގެއްލުން ކުޑަކުރުމުގެ ގޮތުން އެފަރާތުގެ އިލްތިޒާމު އަދާކުރުން މަޑުޖެއްސުމަކީ، ކުއްޔަށްހިފި ފަރާތުން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދޭންޖެހޭކަމެއް ނޫންކަމަށް ކަނޑައަޅައިދިނުމާއި، [illegible] ކުރި [illegible] [illegible] ދިރިއުޅުމުގެ ކުއްޔާއި، އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (އެޕާޓްމަންޓް ވަކިން) [illegible] ކަނޑައަޅައިދިނުމާއި، އަދި

12.6. ސިވިލް ކޯޓުގެ [illegible] [illegible] ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 [illegible] ނިންމާފައިވާ އެންމެހައި ނިންމުންތައް [illegible] ކަނޑައަޅައިދިނުމަށެވެ.

އިސްތިއުނާފު ނުކުތާތަކުގެ [illegible]

13. އިސްތިއުނާފު ފުރަތަމަ ނުކުތާގެ [illegible] މައިގަނޑު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މި މައްސަލައިގައި [illegible] ހިނގާފައިވާގޮތް [illegible] [illegible] [illegible] ވަޒީފާ [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އިތުރަށް [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

14. އެގޮތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible]" މި [illegible] [illegible] 11 ވަނަ މާއްދާގައިވާ ގޮތުގެ މަތިން [illegible] [illegible] 02 (ދޭއް) ވަނަ ފަންގިފިލާ ([illegible] 2A) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

15. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 02 (ދޭއް) ވަނަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

އެނގޭކަމަށާއި، ތަކެތިތަކަށް މިކަންކަން ކުރުމަށްޓަކައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ގެނބުނު މަސައްކަތްކުރެވުނު އެއްވެސް ޢިވަޟެއް ދިނުމުގެ އެޖެންޑާ ސާފުވާ ކަރުދާސްފައިވާކަމަށެވެ.[9]

16. އިސްތިއުނާފުގެ ދެވަނަ ނުކުތާގެ ރައްދުގައި މުޙައްމަދު ސަޢީދުގެ ފަރާތުން މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ބުނެފައިވަނީ ދަޢުވާގެ ދެމެދު ވަޒީފާ އެއްބަސްވުމާ އެއްގޮތުން 2018 ވަނަ އަހަރުގެ ޑިސެމްބަރު މަހުގެ ނިޔަލަށް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ޚިދުމަތް ކުރި ދައްކަވާފައިނުވާކަމަށެވެ.[10] އަދި 2018 ވަނަ އަހަރުގެ ޑިސެމްބަރު މަހުން ފެށިގެން ޕެންޝަނު މަހުގެ ކުރި ދިނުމަށްފައިވާކަމަށެވެ.[11]

17. އިސްތިއުނާފަށް ތިންވަނަ ނުކުތާގެ ރައްދުގައި މުޙައްމަދު ސަޢީދުގެ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ ދަޢުވާގެ ދެމެދު ވަޒީފާ އެއްބަސްވުމުގައި ޓިކެޓު ނުދޭނެކަމަށް ބަޔާންކުރެވިފައިވާތީ ޓިކެޓު ވަކިން ނުދެވޭނެ ކަމަށް ދަޢުވާ ނުކުރެވޭނެކަމަށެވެ.[12]

18. އިސްތިއުނާފު ޝަރީޢަތު ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ސިޓީން ކޯޓުގެ ހުކުމާއި ޑިވިޜަނުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ގެ ޤަޟިއްޔާ ނިންމާފައިވަނީ ރައްދުވެރިޔާގެ ދަޢުވާ ގަބޫލުކުރައްވާފައެވެ.[13]

---

[9] އިސްތިއުނާފު ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން މިކަންކަން 26 ޑިސެމްބަރު 2021 ގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގެ ޔައުމިއްޔާއިން.

[10] އިސްތިއުނާފު ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން މިކަންކަން 26 ޑިސެމްބަރު 2021 ގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގެ ޔައުމިއްޔާއިން.

[11] އިސްތިއުނާފު ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ދިފާޢުގައި 05 ޖޫން 2023 ގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގެ ޔައުމިއްޔާއިން.

[12] އިސްތިއުނާފު ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ދިފާޢުގައި 25 ނޮވެމްބަރު 2021 ގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގެ ޔައުމިއްޔާއިން.

[13] އިސްތިއުނާފު ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ދިފާޢުގައި 25 ނޮވެމްބަރު 2021 ގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގެ ޔައުމިއްޔާއިން.

ޝަރީޢަތުން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންތައްތައް

އިސްތިއުނާފުގެ ފުރަތަމަ ނުކުތާ

19. މި ނުކުތާއާ ގުޅިގެން އިސްތިއުނާފު ފަރާތުން ޢަރުޟުގެ ގޮތުން ބުނެފައިވަނީ ކޯޓުން ބައިވެރިންގެ ބުނުއްވިން
އެއްބަސްވުމަކާ ހެއްކަށްވާ ތަޙުޤީޤުގެ (ޕީޖީ) ކޯޓުގެ ބަޔާނާ ވަކިވާގޮތް ހެކިތައްގެ ނިސްބަތް
ޝާހިދުގެ ބަޔާން ބަލައިގަނެވޭނެ ފާހަގަ ކުރެވޭ ޕީޖީ ބަޔާނުން ވަކިބަހަކަށްވެ ކޯޓުގައި ހުށަހަ
ޝާހިދުގެ ހެކިބަސްތަކަށް (އަޙްމަދު ޢަބްދުއްރަޙީމް)ގެ ޝާހިދުގެ ބަޔާން ހެކިބަސްތަކުގައިވާތީ،
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2009/HC-A/160 ޤަޟިއްޔާ[14] އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ
ނަންބަރު 2017/HC-A/49 ޤަޟިއްޔާ[15] އިން ސާބިތުވާ ގޮތުން އުސޫލުން ބަޔާންކުރެވޭ ގޮތަކަށް
މިއްސަލަ ނިންމައިދީ ގޮތަކަށް ދިޔައީ ކަމަށް ހުށަހަޅާފައިވާކަމަށެވެ.

20. ދަޢުވާގެ ދެވަނަ ފަހަރު ޝަރީޢަތް ހިނގަމުންދާ ސަރަހައްދު މަސްލަހަތު އެދޭ ބަޔާނެއް ކަމުގައި ދެކެ
ފުލުހުންގެ ދަށުން ދޫކުރެވުނު، ތަޙުޤީޤުގެ ތެރޭގައި ފާހަގަކުރި ބަޔާން ދެކިފައިވާ ގޮތަށް ތަސްދީޤު ކުރެވިފައި،
ތަޙުޤީޤު ތެރޭގައި ފާހަގަކުރި ބަޔާނަށް ދަށުން އެ ތަޙުޤީޤު ކުރުމަށް ފަހު، ކަމަށް ތަފާތުކުރެ،
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޝަރީޢަތް ހުށަހަ ތިޔަ ނުކުތާތަކާ ހެކިތަކުން އިސްތިއުނާފު ފަރާތުން އަރުވާ ފާހަގަކޮށް ޝަރީޢަތުގައިވެއެވެ.
އަދި ފުރަތަމަ ހިނދުގައި ފުލުހުގެ ބަޔާން ހުށަހަޅާ ބަޔާންތަކުގައިވާތީ، ފުލުހުގެ ބަޔާނުގެ ގޮތުގައި
އެކަން ފަރާތުގެ ބަޔާން އެކަމަށް އެދުނުކަމަށް، އެހެނީ، ފުލުހުގެ ބަޔާނުގެ ފާހަގަ އެކަންކަން
ފުރަތަމަ ހިނދުގައި އެބޭފުޅާ ހުށަހެޅި ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ 28 ނޮވެންބަރު 2018 ގައި ކަމަށާއި، އަދި ފުލުހުގެ

---

[14] ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ވ. ޝާހިދު ޢަބްދުﷲ ދެމެދު ހިނގި ޤަޟިއްޔާ
[15] މުޙައްމަދު ޖަމީލް ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ދެމެދު

ކަންކަން ހަމަޖެއްސުމަށް އެލް.ޖީ.އެމް.އޭ.ސީ އަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ 20 ޑިސެންބަރު 2018 ގައި ކަމުން މި މުއްދަތުގައި ކުރި ދައުވާކަން ހަމަޖެއްސުމުގެ ފުރުސަތުކަން އިސްތިސްނާވާ ފަދަ އަދިވެސް ޤަވާޢިދުން ދުށާކަމަށްވެއެވެ.

21. ކުއްލިޔަކަށް ތަކުން ބޭނުންވާ ފަރާތުގެ ކަރަންޓު އަދި އޮފިސަރުން ކުރެއްވި ޙުކުމަށް ސަރުކާރުގެ ޕްރޮގްރާމްތަކުން އިސްތިސްނާވާ ފަދަ އަދިވެސް ފަރާތުން ބަދަލުކުރެވިދާނެ، މިކަމާ ގުޅިގެން ދެ ފަރާތް ދެމެދު ވަގުތު އެއްބަސްވުމުގައި ދެ ފަރާތުން މިކަމުގައި އަމަލުކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތު ބާރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން ބުނެފައެވެ. ދެ ފަރާތް ދެމެދު ވަގުތު އެއްބަސްވުމުގައި ބުނާ ކަރަންޓާއި ގުޅޭ ޢަމަލުތައް ފަސްކޮށް ގަވާއިދުން ސަރުކާރުގެ އިޖުރާއަތު ބާރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން ސަރުކާރު ބަލާފައިވާ ގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައެވެ. އެހެނީ، މިއާ އެކު ކަރުދާސް ފާސްކުރުމުގައި އެއްބަސްވުމުގެ 16 ވަނަ މާއްދާއެވެ.

22. މި މާއްދާގައި ބަޔާންކުރަނީ "މި އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ކުރެވޭ ހުރި ފަރާތުން އިޖުރާއަތުގައި ވިޔަފާރިއެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ބޭނުންކުރުމަށް ކަރުދާސް ދަޢުވާގެ އިޖުރާއަކަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓަކުން އިޖުރާއަތުގެ ވަކި ފަރާތުން ސަރުކާރުގެ ދިފާޢުގެ ޙައްޤުތަކުގައި އެކަށީގެންވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ވަކިފަރާތުން ސަރުކާރަށް އެކަމަށް ބޭނުންވާ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭނެއެވެ." މިފަދައިންނެވެ.

23. އެޖެންޓް ޙިމާޔަތްކުރުމަށް ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ގޮތް ގޮތުން އެހެން ޖަވާބުގައި ގެނެސް ދަށް ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ބަޔާންކުރި ސަރުކާރުގެ ފުރުސަތު ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢުގެ ޙައްޤުތަކެއް، މި ޙިމާޔަތް ބަޔާންކުރި ސަރުކާރު އެދުންކަމުގައި، އެހެނީ، އިސްތިސްނާވާ ފަދަ އަދިވެސް ބޭނުމުގެ ދަށުގައި ހުރި އެޖެންޓްކުރަންޖެ ބެލެވޭނެ ހުކުމުގެ ސަރަޙައްދު، އެ ޙިމާޔަތް ގެނެ ގޮތް ވަޒީފާކުރަން އެ ދިފާޢުގެ ޙައްޤު ބޭނުން ދަށްކުރެވެއެވެ. މިގޮ އިޖުރާއަތު ބަޔާންކުރި ސަރުކާރުގެ ފުރުސަތު ކަރަންޓުގެ ޙިމާޔަތް ގެނެސްދޭނެ ތަނެއްގައި އެއްބަސްވުމުން ނުކުރެވޭ، ސަރަޙައްދު ބުރަވެރިކަން ފުރިހަމައަށް ކުރުމުގެ ފުރުސަތު އިސްތިސްނާވާ ފަދަ އެހެން ގޮތެއް، އެދުމުން އަމަލުކުރަންވާނެ

ނުލައި، އިސްތިހާރުކޮށް ދަރިން އަތުލާ ޒާތުގެ ކަމެއް ކުރި އެގްރީމެންޓްތަކުގެ ދުވަހު އެޖެންޑާ ތަނަވަސް އެއްބަސްވުމުގައި ބޭނުން ނުކުރެވޭނެއެވެ.[16]

24. މި އެއްބަސްވުމުގެ 16 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ކަމާބެހޭ ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ހުއްދަ ހޯދުމަށްޓަކައި ވިޔަފާރިކުރުމުގައި ޝާއިޢުކުރުމަށް މި އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން މުޤައްރަރު ސަރުކާރު ކަނޑައެޅުމަށްފަހު އޭނާގެ އިތުރުން، މި ހުއްދަ ހޯދުމަށްޓަކައި އިދާރީ މަސައްކަތް ކަނޑައަޅާ ފަރާތެއް އަދި މިކަން އަމަލުކުރުން ކަނޑައަޅާ ފަރާތް މި އެއްބަސްވުމުގައި ސާފުކޮށްފައެވެ. މުޤައްރަރު ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ކަނޑައަޅައި ހުށަހެޅުމަށް ދެއްވިނު، އެކަމުގައި މުޤައްރަރު ސަރުކާރު ކަނޑައަޅާ ސާފުކޮށް ކަނޑައަޅާ މުޤައްރަރު ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން އިސްތިހާރު ދެވިފައި ނުވާ ދާއިރާގެ އެހެންކަމުން ހުށަހެޅޭނެއެވެ. އިތުރުން ކަމާ ނިސްބަތުން، މި އެއްބަސްވުމުގެ 11 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިތުރުވެ ބިންގަނޑުކަމަށް ފުރުމުގެ ކުރިން އިސްތިހާރު ދެވިފައި ނުވާ ކަމަށްކަމަށް އިސްތިހާރުކަމަށްވާތީ ޙަރަކާތްތަކެއް ކަނޑައަޅައިނުވެ. މިކަން އެހެންކަމުގައިވާތީ، އިތުރުބުނެ ނިޔާފައިވާކަން މުޤައްރަރު ސަރުކާރުން އެހެން ފައިވާކަމުގައި ބޭރުގެ ފުރުޞަތު ދަށަށްސާވާނެއެވެ. އެހެންނަމަ، މުޤައްރަރު ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ޤަވާޢިދު ދެކޮޅަށްވުމަށް އިސްތިހާރު ދެވިފައި ނުވާ ވަކި ދާއިރާގެ އެހެން ނިޔާއިން، ފެންނަން ހުރި، ކުރުމަށް ބޭނުން ނަންބަރު 10308ގެ ޙަވާލާދީފައިވާ 2A ބަރު ފެން މިވަގުތު ބޭނުންކުރަން 20 ޑިސެންބަރު 2018ގައި އެމް.ޑަބްލިއު.އެސް.ސީގައި މުޤައްރަރު ސަރުކާރު އެދުނުކަމެވެ.[17]

25. ދަށު ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުމުގައި މައްސަލަ ބަލާ ފަނޑިޔާރު ޤާނޫނީ ގޮތުން ވެރިޔާ ހަމަޖެހިވާ ކަމަށް ހަމައެކަނި ބެލުމުގެ ކުރީގައި ނުވަތަ ދީފައިވާ ކަނޑައެޅުމުގެ މިންވަރަށް ހުކުމެއްކަން ދީފައިވާކަމުގެ ނުވާކަމަށް ބެލުމުގެ ކުރިމަތިން، ނުވަތަ ބިމާބެހޭ ފަރާތުން ދައުލަތާއި ވާހަކަތަކެއް ދީފައިވާކަމުގެ ނުވާކަމަށް

---

[16] ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމްތަކުގެ ޖިޔާރަތުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ވަނަ ޤަޟިއްޔާގެ ސަފުހާގެ ނިންމުމުގެ ޕެރެގްރާފް (ސ)

[17] މާލެ ވޯޓަރ އެންޑް ސުވަރޭޖް ކޮމްޕެނީ ލިމިޓެޑްގެ ނަންބަރު MWSC-E/1/2019/1900 (18 އޮގަސްޓް 2019) ސިޓީ

ބުނާބުނުމަކުން އެ މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރަން ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ޤާނޫނު)ގެ 43 ވަނަ މާއްދާއިން[18] ކަނޑައަޅާ މިންގަނޑެއް ވާސިލުވެފައިވާތީއެވެ.[19]

26. އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު 22 ވަނަ ނުކުތާގައި ތަފްސީލުކޮށްފައިވާ ދަށު ކޯޓުން މި ނުކުތާގެ ނިންމުން ބިނާކުރި ސަބަބަކީ ވާސިލުވުމުގައި ހަނިޔާރު ޤާނޫނީ ގޮތުން ގޮތެއް ހަދާފައިވާ ގޮތެއް އިސްތިއުނާފުކުރާ ވަގުތު ސާފުކޮށްދީފައިވާނެއެވެ. އެހެނީ އިބްތިދާއީ ދަރަޖައިން އަދި އިމްތިޔާޒު ދިނުން، އެކަން އެއްބަސްވުމުގައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ޤަރާރުކުރު ސަރުޙައްދުން ބެހޭގޮތުން، އަދި ޤަރާރުކުރު ސަރުޙައްދުގެ ފުރާޅުން ޤަޟިއްޔާގެ ދުވަސްތަކުގެ ގެޔަށިރުމެއް އިބްތިދާއީ ދަރަޖައިން އަދި އުޅުނު ތާރީޚުން، އަދި މިކަމުގައި ޤަރާރުކުރު ސަރުޙައްދުގެ ފުރާޅުން އަދާކުރަނީ ޖިނާއީ އެއްބަސްވުމެއް އިބްތިދާއީ ދަރަޖައިން އަރައިގަތް ސާބިތުކޮށްދީފައިވާތީ އާއި، މި ނުކުތާގައި ދަށު ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2009/HC-A/160 ޤަޟިއްޔާ[20] އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2017/HC-A/49 ޤަޟިއްޔާ[21] އާ ޚިލާފުވާގޮތަށް ގޮތުގެ އިބްތިދާއީ ދަރަޖައިން ބުނެދީފައިވާތީ، މި ނުކުތާއާ ގުޅޭގޮތުން ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުން ބަދަލުކުރަން ކަނޑައަޅާނީ ތިމާގެ ހުކުމްގައި އަދާކުން ނުކުރެވެވެ.

---

[18] 43. މި ޤާނޫނުގެ 38 ވަނަ މާއްދާއާއި، 39 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމަށް ހިމެނޭ ޙުކުމްތަކާމެދު ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނީ ތިރީގައިވާ ގޮތަށެވެ.

(ހ) އިސްތިއުނާފުކުރަން ބޭނުންވާ ކޯޓު ނިންމުމެއް ނިންމާފައިވާ ޙާލަތެއްގައި، ޤާނޫނު ހިންގައިދޭ ސަބަބުތަކެއް ހަމަޖެހިފައިވާ ނަމަ، އެ ކޯޓަކުން ނިންމި ނިންމުމާމެދު ޤާނޫނު މައްސަލައެއް ހުށަހެޅޭނެއެވެ.

(ށ) ޙުކުމްގެ ނުވަތަ ނިންމުމުގެ ކޮޕީއެއް ލިބުމަށް ފަހު ދުވަސްތަކުގެ ތެރޭގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދެވޭނީ، ޝަރީޢަތުގެ ނިންމުން ނިންމި ކޯޓުގެ ތާރީޚުން ފެށިގެން ތިރީގައި ބަޔާންވާ މުއްދަތުތަކުގެ ތެރޭގައެވެ.

(1) ޙުކުމް ނިންމާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި.

(2) ޙުކުމްގެ ނުވަތަ ނިންމުމުގެ ކޮޕީ ލިބޭ ތާރީޚުން ފެށިގެން، ނުވަތަ ކޯޓުން އެ މައްސަލައެއް ބަލައިގަތް ނިސްބަތުން ނުވަތަ ޤާނޫނީ ގޮތުން ދޭ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން.

(3) ޙުކުމްގައި ނުވަތަ ނިންމުމުގައި ބުނާ ދުވަސް ނުވަތަ ނިންމުން ނިކުތް ތާރީޚުގެ ފަހުން.

(4) ޙުކުމްގެ ނުވަތަ ނިންމުމުގެ ސަބަބުތައް ބަޔާންކުރެވުނު ދުވަސް.

[19] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/SC-L/91 (އިބްރާހީމް ޒާހިރު ވ. ހައްސާނުގެ ވެރިފަރާތުން ކުރި މައްސަލަ) "މައްސަލަ ބަލައިގަތުމުގެ ނިޔާ ގޮތުގެ ދިރާސާ"

[20] ޙަސަން ޒަރީރު ޢަބްދުﷲ ދިމާލަށް ވ. ފާރިޔާސް ޝަރީފް ދަށުދިޔަ ޝަރީޢަތް

[21] މުޙައްމަދު ޢަލީ ވ. ސިރާޖުއްދީން ޢަބްދުﷲ ދިމާލަށް

އިސްތިއުނާފީ ދެވަނަ ނުކުތާ

27. މި ނުކުތާގައި އިސްތިއުނާފީ ޝަރީން ޢަލީގެ ވަކީލުން ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޯގަސްޓު މަހުގެ ކުލި ދައްކާފައިވާކަމުގެ ހެކި ދަށު ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވިނަމަވެސް އެ މަހުގެ ކުލި ނުދައްކާކަމަށް ބަލައިގެން އެ މަހުގެ ކުލި ހިމަނައިގެން ކުލީގެ އަދަދު ހިސާބުކޮށްފައި އޮތްކަމަށެވެ.

28. ދަށު ކޯޓުން ނަގައިދީފައިވަނީ 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޯގަސްޓު މަހުން ފެށިގެން ޑިސެންބަރު މަހުގެ ކުލީގެ ފައިސާއަށްވާ ޖުމުލަ 43,250/-ރ. (ސާޅީސް ތިންހާސް ދުއިސައްތަ ފަންސާސް ރުފިޔާ)ކަން ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމުން އެނގެން އޮތެވެ.[22]

29. މުޙައްމަދު ސަޢުދީގެ ފަރާތުން 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޯގަސްޓު މަހުން ފެށިގެން މަހުގެ ކުލި ހޯދުން ދަށު ކޯޓުގައި އެދިފައިވާކަން ދަޢުވާ ފޯމުންނާއި މައްސަލައާ ގުޅިގެން މުޙައްމަދު ސަޢުދީގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ބަޔާންތަކުން އެނގެން އޮތެވެ. އިސްތިއުނާފީ ޝަރީން ޢަލީގެ ވަކީލުން ދަށު ކޯޓުން ހުށަހެޅި ޖަވާބު ފޯމުގައި އޯގަސްޓު މަހުގެ ކުއްޔާ ގުޅިގެން [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] އެއްވެސް ލިޔެކިޔުމެއް ހުށަހަޅާފައިނުވާކަން އެ ޖަވާބު ފޯމުން އެނގެން އޮތެވެ.[23] އަދި އޭގެ ފަހުން އިސްތިއުނާފީ ޝަރީން ޢަލީގެ ވަކީލުން ހުށަހެޅި އެއްވެސް ބަޔާނެއްގައިވެސް 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޯގަސްޓު މަހުގެ ކުލި އެފަރާތުން ދައްކާފައިވާކަން ބަޔާންކޮށް އެކަން ފާހަގަކޮށްފައި ނުވެއެވެ.[24] ދަޢުވާގެ ދިފާޢުގައި ފާހަގަކުރަން [illegible] [illegible] ކަންކަން ޖަވާބު [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

---

[22] ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމުގެ [illegible] ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ގެ [illegible] [illegible] (ހ)

[23] އިސްތިއުނާފީ ޝަރީން ޢަލީގެ ވަކީލުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމުގެ [illegible] ނަންބަރު 09/Cv-C-HD/2019 ގެ [illegible] [illegible] 08 ޑިސެންބަރު 2019 ގައި ހުށަހަޅާފައިވާ "[illegible]"

[24] ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމުގެ [illegible] ނަންބަރު 09/Cv-C-HD/2019 ގެ [illegible] އިސްތިއުނާފީ ޝަރީން ޢަލީގެ ވަކީލުން 14 [illegible] 2019 ގައި ހުށަހަޅާފައިވާ "[illegible]" އަދި 05 ސެޕްޓެމްބަރު 2019 ގައި ހުށަހަޅާފައިވާ "[illegible]".

ދިއުމުން ހުކުމަށްވުރެ އެހެރީތަކުގެ ޙިމާޔަތްތެރިކަމެވެ. އެކަން އެގޮތަށް އޮންނަނީ ސަރުކާރުތަކުގެ މަޖިލީސްތަކުގައި ގޮތް ކަނޑައެޅުމަށް ފަސޭހަކަމަށް މަގުފަހިކުރުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ.

30. އެހެންނަމަވެސް، އިސްތިއުނާފު ފަރީޤުން އަލީއަށް ދަށު ކޯޓުން ހުކުމްކުރުމުގައި ދުވަސް ފުރުސަތުގައި އޮގަސްޓް މަހުގެ ކުއްލި ގޮތް ކަނޑައެޅިފައިވާކަން އެނގެން އޮތެވެ. ދަށު ކޯޓުގައި ފާހަގަކުރަން ފުރުސަތު ލިބި އެކަމުގެ ފާހަގަކޮށްފައިވާ ކަނޑައެޅި ގޮތަށް އިސްތިއުނާފުގެ ކޯޓުގައި ގޮތް ކަނޑައެޅިއްޖެއްނުވެއެވެ. އިސްތިއުނާފު ފަރީޤު އަލީގެ ވަކީލުން 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޮގަސްޓް މަހުގެ ކުރި ދައްކާފައިވާކަމަށް އެބުނުމުން ހުކުމަށް އެއްވެސް ބަޔާނެއްގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ރިޕޯޓަކަށްވެސް ހުކުމުގެ އެކަން ފާހަގަކުރެވޭ ގޮތް ދިއުމުން ހުކުމަށްއަލީގެ އެ ނުކުތާ މި ވަނީދަށުގައި އެއްގޮތް ކުރިއަށްގެންދާކަން ނުދެކެމެވެ.

31. އެގޮތުން އިސްތިއުނާފު ފަރީޤުން އަލީގެ ވަކީލުން ދަށު ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ހުކުމުގެ ލިޔުމުގައި ދަޢުވާއިން ދިފާޢުކުރުމަށް ރިޕޯޓު ހިކި އަދި ސަފަރު ހިނދުން ހުކުމްކޮށްފައިވެއެވެ.[25] އެގޮތުން "ޤާނޫނުނަންބަރު 3" ގެ ގޮތުގައި ހުކުމްކޮށްފައިވާ ދިއުމުގައި 2018 ވަނަ އަހަރުގެ ޖުލައި މަހާއި އޮގަސްޓް މަހުގެ ކުރި ދުއްވާކަން އެންމެހައިންގެ ގޮތުން ހުކުމަށް 02 (ދޭއް) ސަފުހާގެ ރިޕޯޓަކާއި، އެ ދިއުމުން ހުކުމަށް ސަބަބުތަކާ 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޮގަސްޓް މަހުގެ ނިޔަލަށް އިސްތިއުނާފު ފަރީޤުން އަލީގެ ވަކީލުން ކުރި ދުއްވާކަމަށް ސާބިތުކުރުމަށްލާނަމަ އެ ދިއުމުގައި މަޢުލޫމާތު ފަރީޤުން އަލީގެ ވަކީލުން ބަލަންކަމަށްވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދަށު ކޯޓުގައިވެސް މަޢުލޫމާތު ފަރީޤުން އަލީގެ ވަކީލުން 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޮގަސްޓް މަހުގެ ކުރި ދުއްވާކަމުގެ ޖަދުވަލު އެފަދަ ހުށަހެޅިފައިވާކަން އެނގެއެވެ.

---

[25] ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމުގެ ޗިޓާރުގެ ނަންބަރު 09/Cv-C-HD/2019 ގެ ސިޓީގައި ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ފަރީޤުން އަލީގެ ވަކީލުން 30 ޖޫން 2019 ގައި ހުށަހަޅާފައިވާ "ހުކުމުގެ ލިޔުން"

32. [illegible] [illegible] [illegible] ވަޒީފާއިން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "ޓްރިބިއުނަލް 3"ގެ [illegible] ހުށަހަޅާފައިވާ [illegible] 02 (ދޭއް) ސްލިޕްގެ [illegible]. [illegible] [illegible] ސްލިޕްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ "2018 ވަނަ އަހަރުގެ ޖުލައި މަހާއި އޯގަސްޓް މަހަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސްލިޕް-1" [illegible]. އެ ސްލިޕްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ 02 ސެޕްޓެމްބަރު 2018 ގެ ތާރީޚުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] USD 1,060.00 (އެއްހާސް ފަސްދޮޅަސް އެމެރިކާ ޑޮލަރު) ކަނޑާފައިވާކަމަށެވެ. އަދި ދެވަނަ ސްލިޕްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ "2018 ވަނަ އަހަރުގެ ޖުލައި މަހާއި އޯގަސްޓް މަހަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސްލިޕް-2" [illegible]. އެ ސްލިޕްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ 03 ސެޕްޓެމްބަރު 2018 ގެ ތާރީޚުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] -/650ރ (ހަސަތޭކަ ފަންސާސް ރުފިޔާ) ކަނޑާފައިވާކަމަށެވެ.

33. މި ޓްރިބިއުނަލް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި މި [illegible] މި [illegible] [illegible] މި ޓްރިބިއުނަލް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޓްރިބިއުނަލް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].[26] މި ޓްރިބިއުނަލް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 02 (ދޭއް) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 02 (ދޭއް) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

---

[26] މި [illegible] [illegible] 05 ޖޫން 2023 ގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ޖުލައި މަހުގެ [illegible] އޮގަސްޓް މަހުގެ ފައިސާގެ އެޑްވާންސް ދައްކާފައިވާކަން އެނގެން އޮންނަނަކަމަށެވެ.[27]

34. އެޑްވާންސް ފައިސާ އުނިކުރުމަށްފަހު ކުލީގެ ފައިސާގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ އަދަދަކީ -/8650ރ. (އަށްހާސް ހަސަތޭކަ ފަންސާސް ރުފިޔާ) ކަމާއި، މި އަދަދާއި ގުޅިގެން ދެފަރާތުގެ ދެމެދު [illegible] [illegible] [illegible] ކުރީގައި ދެފަރާތުން ދައްކާފައިވާ [illegible] އަދި [illegible] ކޯޓުގެ [illegible] އެނގެން ނެތެވެ. ޑޮކިއުމަންޓް 3 ގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 2018 ވަނަ އަހަރުގެ ޖުލައި މަހާއި އެ އަހަރުގެ އޮގަސްޓް މަހަށްވާ ކުލީގެ ފައިސާ ދައްކާފައިވާކަން އެނގެއެވެ. މި [illegible] މުޙައްމަދު ސައުދީގެ [illegible] [illegible] މި [illegible]، މުޙައްމަދު ސައުދީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މުޙައްމަދު ސައުދީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މުޙައްމަދު ސައުދީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޑޮކިއުމަންޓް 3 ގެ ގޮތުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].[28] [illegible] 2018 ވަނަ އަހަރުގެ [illegible] [illegible]

---

[27] މި މައްސަލައާ ގުޅިގެން 05 ޖޫން 2023 ގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި އިސްތިއުނާފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[28] މި މައްސަލައާ ގުޅިގެން 05 ޖޫން 2023 ގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި އިސްތިއުނާފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ދައްކާފައިވާކަމުގައެވެ.[29] މިކަންކަމަށް ދަށު ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ރިޢާޔަތްކޮށްފައިވާކަން ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމުން އެނގޭކަން ނެތެވެ.

35. ބުނެވިދިޔަ ސަބަބުތަކަށްޓަކައި [illegible] މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިބްތިދާއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޮގަސްޓް މަހުގެ [illegible] ދައްކާފައިވާކަމުގައެވެ.

އިސްތިއުނާފީ [illegible] [illegible]

36. އިސްތިއުނާފީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިބްތިދާއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދަށު ކޯޓުން [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] ދަށު ކޯޓުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] ދަށު ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2020/SC-A/28 **[illegible] [illegible] ވ. [illegible] [illegible]** [illegible]

---

[29] 16 ޖުލައި 2019 ގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ސަފާއީގެ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ އެއްބަސްވުމުގައި ޖޫރިމަނާގެ ފައިސާ ނެގޭނެކަމަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެފައިވާތީ ޖޫރިމަނާގެ ފައިސާ ނަގައިދިނުމަށް ހުކުމްކުރުމަށް ނުޖެހޭނެކަމަށެވެ.

37. މި ނުކުތާއާ ގުޅިގެން މިކޯޓުގެ ކުރިމަތީގައި އޮތް ސާބިތުވަނީ މަތީ މަބްދައުގެ ކޯޓުތަކުން ޖޫރިމަނާ ނަގައިދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން މިހާރު ކަނޑައަޅާފައިވާ އުސޫލުތަކުގެ އަލީގައި ޖޫރިމަނާގެ ފައިސާ ނަގައިދެވޭނީ ނުވަތަ ޙާލަތެއްގައެވެ.

38. އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ނަގައިދޭ ޖޫރިމަނާ ނުވަތަ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގެ ގޮތުން ކަނޑައަޅާފައި، އަދަދު މާއްދާއަކީ އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން ލިބޭނެ ގެއްލުން ކުރިއަށްދެކިގެން ބޭނުންވާން މިންވަރުގެ އަދަދަކަށް އަންދާޒާކޮށް ހިމެނުން (ޖެނުއިން ޕްރީ-އެސްޓިމޭޓް) މާއްދާއެއްތޯ ނުވަތަ އެއީ އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވާ ފަރާތަށް އިންޒާރެއް ކުރިމަތިލާނެ ގޮތުގެ ޖަޒާއީ ސިފަތަކުން ހިމެނުން މާއްދާއެއް (ޕެނަލްޓީ ކްލޯޒެއް) ތޯ ބެލުމުގައި، އެ ފައިސާއަކީ އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން ލިބޭނެ ގެއްލުން ކުރިއަށްދެކިގެން ބޭނުންވާން މިންވަރުގެ އަދަދަކަށް އަންދާޒާއެއްކަމަށްވާނަމަ، އެއްބަސްވުމުގެ މާއްދާއަކީ ޖެނުއިން ޕްރީއެސްޓިމޭޓެއްކަން ނުވަތަ ހިސާބުން ވަޒަންކުރުމުގައި ކޯޓުތަކުން ބަލައިގަންނަ މިންގަނޑުތަކެއް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2020/SC-A/28 **ޙަސަން އަލިވަރީދު ވ. ޢަބްދުލް ޖަލާލް** ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[30] އެގޮތުން Dunlop Pneumatic Tyre Co Ltd v New Garage & Motor Ltd[31] ޤަޟިއްޔާގައި ދުނިޔޭގެ އެކި ޤައުމުތަކުން އަމަލުކުރަމުންދިޔަ އަދި އަމަލުކުރަމުންދާ

---

[30] އެ ޤަޟިއްޔާގެ ސަޕްލިމެންޓް ރިފަރެންސްގެ 43 އާއި 44 ވަނަ ޕެރެގްރާފް. މި އުސޫލު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2022/SC-A/14 (އަލްޒީ ޑިވެލޮޕްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ހަސަން-ވަޙީދު އިންޓަރނޭޝަނަލް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް) ޤަޟިއްޔާ އާއި އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/SC-A/24 (ނަސީމާ އިންޓަރނޭޝަނަލް އެންޑް ޖެނެރަލް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ޖަމާލު ކޮންސްޓްރަކްޝަން ޑިވެލޮޕްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް) ޤަޟިއްޔާ އާއި އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/SC-A/13 އާއި 2021/SC-A/52 (ސަނީޖަރ އިންޓަރނޭޝަނަލް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ޑިވެލޮޕްމަންޓް ބޭންކް ލިމިޓެޑް) ޤަޟިއްޔާ އާއި އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/SC-A/14 (ސަނީޖަރ އިންޓަރނޭޝަނަލް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ޑިވެލޮޕްމަންޓް ބޭންކް ލިމިޓެޑް) ޤަޟިއްޔާ އަދި އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/28 (ހިތާ ކޮމާޝަލް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދޮން ޖަމީލާ އިބްރާ ސަރަޖު ކޮމާޝަލް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް) ޤަޟިއްޔާގައި ތަތުބީޤުކޮށްފައިވެއެވެ.

[31] [1915] A.C. 847

genuine pre-estimate of loss ޓެސްޓާއި Cavendish Square Holding BV v Tala El Makdessi; ParkingEye Ltd v Beavis[32] ޤަޟިއްޔާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާގައި ރިޢާޔަތްކޮށްފައިވެއެވެ.

39. ޕެނަލްޓީ ކްލޯޒެއް ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] ބުނެވިދިޔަ 02 (ދޭއް) ޓެސްޓް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/SC-A/70 **[illegible] [illegible] ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. [illegible] [illegible] ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް** ޤަޟިއްޔާގައި [illegible] ތަފްސީލުކޮށްދީފައިވެއެވެ. ޑަންލޮޕް ޓެސްޓާއި ކެވެންޑިޝް ޓެސްޓްގެ މައިގަނޑު ތަފާތަކީ، ޑަންލޮޕް ޓެސްޓްގެ [illegible] ޓެސްޓްގެ [illegible] [illegible] genuine pre-estimate of loss [illegible] ޓެސްޓްގެ [illegible] [illegible] legitimate interests ގެ [illegible] އެ ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[33]

40. [illegible] ޓެސްޓްގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޕެނަލްޓީ ކްލޯޒެއް [illegible][34]

1. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (primary obligation) [illegible] [illegible] [illegible] (secondary obligation) [illegible]

---

[32] [2015] UKSC 67

[33] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 67 ވަނަ ޕެރެގްރާފު

[34] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 73 ވަނަ ޕެރެގްރާފު

2. އަސާސީ އިލްތިޒާމް އަދާކުރުމުގައި މައުސޫމް ފަރާތުގެ (އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުނުވާ ފަރާތް) ސައްޙަ
މަސްލަޙަތުގެ (legitimate interest) ތަބީޢަތާއި މިންވަރު

3. ސާނަވީ އިލްތިޒާމުގެ ނަތީޖާއަކީ މައުސޫމް ފަރާތުގެ ސައްޙަ މަސްލަޙަތާ ނުބައްދަލު ބުރައެއް
ނުވަތަ އުޤޫބާތެއް އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވާ ފަރާތުން ތަޙައްމަލުކުރުން.

41. އެ ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން އަސާސީ އިލްތިޒާމެއްކަމަށް ބަލަނީ އެ އެއްބަސްވުމުގައި އެއް ފަރާތުން ކުރާނެކަމަށް ވައުދުވާ ކަންކަމަށާއި، މިއާ ޚިލާފަށް، ސާނަވީ އިލްތިޒާމަކީ އަސާސީ އިލްތިޒާމެއް ފުރިހަމަ ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން އުފެދޭ އިލްތިޒާމެއްކަމަށާއި، އާންމުކޮށް އެ ހާލަތުގައި އުފެދޭ ސާނަވީ އިލްތިޒާމުގައި ހިމެނެނީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމާ [illegible].[35] މި ހާލަތުގައި ކޯޓުން ބަލާނީ ސާނަވީ އިލްތިޒާމެއް ފުރިހަމަ ކުރުމުން މަންފާ ލިބޭ ފަރާތަށް ނުވަތަ މައުސޫމް ފަރާތުގެ ސައްޙަ މަސްލަޙަތުތަކެއް [illegible] [illegible] އާއި މަސްލަޙަތުގެ ތަބީޢަތާއި މިންވަރުކަމަށެވެ.[36] މައުސޫމް ފަރާތުގެ ސައްޙަ މަސްލަޙަތު ހިމާޔަތްކުރުން އަދި އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވާ ފަރާތުން އުފުލަންޖެހޭ ނުބައްދަލު ބުރައެއް ނުވަތަ އުޤޫބާތެއް ވެގެން [illegible]، މައުސޫމް ފަރާތުގެ ސައްޙަ މަސްލަޙަތު [illegible] ފަރާތުގެ ސައްޙަ މަސްލަޙަތާއި، އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވާ ފަރާތުގެ ސާނަވީ އިލްތިޒާމުގެ ދަށުން އުފުލަންޖެހޭ ބުރަ [illegible] [illegible] [illegible] އެ ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[37]

42. މި މައްސަލައިގައި އިސްތިއުނާފު [illegible] އަދި އާއި [illegible] [illegible] [illegible] ވަޒީފާ ކުރީގެ އެއްބަސްވުމުގެ 10 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ "މިއެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން އަދާކުރަންޖެހޭ ދައްކަންޖެހޭ [illegible]

---

[35] އެ ޤަޟިއްޔާގެ [illegible] ހުކުމްނާމާގެ [illegible] 74 ވަނަ [illegible]
[36] އެ ޤަޟިއްޔާގެ [illegible] ހުކުމްނާމާގެ [illegible] 75 ވަނަ [illegible]
[37] އެ ޤަޟިއްޔާގެ [illegible] ހުކުމްނާމާގެ [illegible] 76 ވަނަ [illegible]

ކޮންމެ މީލާދީ މަހެއްގެ 5 ވަނަ ދުވަހުގެ ކުރިން އަދާކުރަންވާނެއެވެ. މިމުއްދަތުގައި ކުލި ނުދައްކައިފިނަމަ އިތުރަށް ހިނގާ ކޮންމެ ދުވަހަކަށް މަސްދުވަހުގެ ކުލީގެ 2.5% އިންސައްތަ ޖޫރިމަނާ ދައްކަންވާނެއެވެ." މިފަދައިންނެވެ. ދަށުކޯޓުގައި ހުށަހެޅި ސަފްޙާގެ ލިޔުމުން އެނގޭ 05 (ފަހެއް) މަހާއި 23 (ތޭވީސް) ދުވަހުގެ ކުލީގެ ފައިސާގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ -/49,882ރ. (ސާޅީސް ނުވަހާސް އަށްސަތޭކަ އަށްޑިހަ ދެ ރުފިޔާ) ހުށަހަޅާފައި، އެއްބަސްވުމުގެ 10 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް ކުލީގެ ފައިސާ ނުދައްކުމުގެ ސަބަބުން ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ -/483,275ރ. (ހަތަރު ލައްކަ އަށްޑިހަ ތިންހާސް ދުއިސައްތަ ހަތްދިހަ ފަސް ރުފިޔާ) ހުށަހަޅާފައެވެ.[38] ދަށު ކޯޓުގައި ޖޫރިމަނާގެ ފައިސާ ހިސާބުކޮށްފައިވާގޮތް ބަލާއިރު، މަހު ކުލީގެ ގޮތުގައި ބަލާފައިވަނީ -/8,650ރ. (އަށްހާސް ހަސަތޭކަ ފަންސާސް ރުފިޔާ) ކަމާއި، އެއްބަސްވުމުގެ 10 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ނަގައިދީފައިވާ ކުލީގެ ފައިސާ ނުދައްކައިފި 05 (ފަހެއް) މަސްދުވަހުގެ ޖޫރިމަނާއަކީ ފައިސާކަމާއި، އެގޮތުން ދުވަހަކަށް (މަހުކުލި ކަލްގަޔާ) -/8,650ރ. (އަށްހާސް ހަސަތޭކަ ފަންސާސް ރުފިޔާ) ގެ 2.5% (ދޭއް ޕޮއިންޓް ފަހެއް އިންސައްތަ) އަށްވާ 216/25ރ. (ދުއިސައްތަ ސޯޅަ ރުފިޔާ ފަންސަވީސް ލާރި) ގެ ނިސްބަތުން 05 (ފަހެއް) މަސްދުވަހުގެ ކުލި އަދާނުކުރުމުގެ ސަބަބުން އެކީ ޖުމްލަ ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި 98,393/75ރ. (ނުވަދިހަ އަށްހާސް ތިންސަތޭކަ ނުވަދިހަ ތިން ރުފިޔާ ހަތްދިހަ ފަސް ލާރި) ނަގައިދިނުމަށް ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމުން އެނގެއެވެ.[39]

43. ބާރުންކުރަނިވި އުސޫލުތައް މި މައްސަލައަށް ތަތުބީޤުކުރާއިރު، ކުލީގެ ފައިސާ ދައްކަމުންދާ ދެފަރާތުގެ ދެމެދު ވެފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން އިބްރާހިމް ފަރީން އަލީގެ އަދާކުރަންޖެހޭ އަސާސީ އިލްތިޒާމުތަކެވެ. ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއަކީ އަސާސީ އިލްތިޒާމު އަދާނުކުރުމުގެ ސަބަބުން އުފެދޭ ސާނަވީ އިލްތިޒާމުތަކެވެ. އިބްރާހިމް ފަރީން އަލީގެ ކުލި ނުދައްކުމުގެ ސަބަބުން މުޤައްދަމު ސަރަޙައްދު

---

[38] ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމުގެ ވިދާޅުވެފައިވާ ސަފްޙާ

[39] ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ގެ "ސަބަބުތަކާއި ނިންމުނު ގޮތް"ގެ (ރ)

ޖޫރިމަނާގެ ފައިސާ ލިބިގަތުމުގެ ސައްޙަ މަސްލަހަތެއް އޮތްކަން [illegible] [illegible] ސާބިތުކޮށްދީފައިނުވެއެވެ. ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި ނަގައިދިނުމަށް އެދޭ [illegible] [illegible] [illegible] ބަލާއިރު، ކުލީގެ ގޮތުގައި 49,882/-ރ. (ސާޅީސް ނުވަހާސް އަށްސަތޭކަ އަށްޑިހަ ދެ ރުފިޔާ) ނުދެއްކުމުގެ ސަބަބުން އޭގެ ބަދަލުގައި ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި 483,275/-ރ. (ހަތަރު ލައްކަ އަށްޑިހަ ތިންހާސް ދުއިސައްތަ ހަތްދިހަ ފަސް ރުފިޔާ) ހޯދުމަށް އެދިފައިވާއިރު،[40] އަދި ސިވިލް ކޯޓުން ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި 98,393/75ރ. (ނުވަދިހަ އަށްހާސް ތިންސަތޭކަ ނުވަދިހަ ތިން ރުފިޔާ ހަތްދިހަ ފަސް ލާރި) ނަގައިދިނުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާއިރު،[41] ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި ހޯދުމަށް [illegible] ފަރާތުން އެދިފައިވާ ފައިސާގެ މިންވަރަކީ، އަދި ސިވިލް ކޯޓުން ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި ނަގައިދިނުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ފައިސާގެ އަދަދަކީ، ކުލީގެ ގޮތުގައި ހޯދުމަށް އެދިފައިވާ ފައިސާއަށްވުރެން އެތައް ގުނައެއް ބޮޑު އަދަދަކަށްވުމުން އެ އަދަދަކީ ދެފަރާތުގެ ދެމެދު ހިނގި މުޢާމަލާތު [illegible] [illegible] [illegible].

44. ދެފަރާތް ދެމެދު ވެފައިވާ ކުލީގެ އެއްބަސްވުމުގެ 10 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު، މި މާއްދާގައި އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުން ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ޖޫރިމަނާ ފައިސާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

---

[40] ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމުގެ [illegible] [illegible] [illegible] 12 ވަނަ ނަންބަރު.

[41] ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމުގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible]"ގެ (ހ).

މައްސަލަ ނިންމަން ފެންނަގޮތް

45. ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުޅުމާލޭ ޑިވިޜަންގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ގެ ޤަޟިއްޔާއިން 05 (ފަހެއް) މަސްދުވަހުގެ ކުއްޔާއި ޖޫރިމަނާގެ ގޮތުގައި އިބްރާހީމް ފަރީން އަލީގެ ފަރާތުން މުޙައްމަދު ސަޢީދަށް ދައްކަންޖެހޭކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ޖުމްލަ 141,643/75ރ. (އެއްލައްކަ ސާޅީސް އެއްހާސް ހަސަތޭކަ ސާޅީސް ތިނެއް ރުފިޔާ ހަތްދިހަ ފަސް ލާރި) ގެ ތެރެއިން 2018 ވަނަ އަހަރުގެ އޮގަސްޓް މަހުގެ ކުއްޔަށްވާ -/8,650ރ. (އަށްހާސް ހަސަތޭކަ ފަންސާސް ރުފިޔާ) އިބްރާހީމް ފަރީން އަލީ ދައްކާފައިވާކަން [illegible] [illegible] ސާބިތުވޭ، މި ފައިސާއާއި އަދި ޖޫރިމަނާއާއި ކުއްޔާގެ ޖުމްލައިން އެ ކޯޓުން ނަގައިދިނުމަށް 98,393/75ރ. (ނުވަދިހަ އަށްހާސް ތިންސަތޭކަ ނުވަދިހަ ތިނެއް ރުފިޔާ ހަތްދިހަ ފަސް ލާރި) އުނިކުރަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ. އަދި މި އަދަދުތަކުން އުނިކުރުމުން އިބްރާހީމް ފަރީން އަލީގެ ފަރާތުން މުޙައްމަދު ސަޢީދަށް -/34,600ރ. (ތިރީސް ހަތަރުހާސް ހަސަތޭކަ ރުފިޔާ) ދައްކަންޖެހޭކަމަށް ކަނޑައަޅައި، މި ފައިސާ 01 (އެކެއް) މަސްދުވަހުގެ ތެރޭގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުޅުމާލޭ ޑިވިޜަނުން ދައްކަވަން އަންގަން ފެންނަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޢާއިޝަތު ޝުޖޫނުގެ ރައުޔު

46. ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔާ އަޅުގަނޑު ތާއީދު ކުރަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު އަޙްމަދު ޝަކީލްގެ ރައުޔު

47. ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔާ އަޅުގަނޑު ތާއީދު ކުރަމެވެ.

އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ބަންދުކުރުން[42]

48. މި ޤަޟިއްޔާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި ހުކުމްކުރުމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި މި ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހައްގު މައްސަލައިގެ ޚަސްމުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން[43] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅޭނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމުން ނިންމާތާ 30 (ތިރީސް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ.[44] މި މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ހަވާލުކޮށްފައިނުވާނަމަ، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ މުއްދަތު ގުނަން ފަށާނީ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ހަވާލުކުރާ ތާރީޚުން ފެށިގެންނެވެ.[45] އެހެނަސް، ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ ނުސްޚާއަށް ބިނާކޮށް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[46]

---

[42] [illegible] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 268 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[43] މިގޮތުގައި ދެވޭ އިސްތިސްނާއާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[44] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)

[45] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)

[46] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ)

ޙުކުމް

ދެންފަހެ، އިސްވެ ބަޔާންކުރެވިދިޔަ ސަބަބުތައް އެފަދައިން ހުރުމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުޅުމާލޭ ޑިވިޝަންގެ ނަންބަރު 166/Cv-C-HD/2019 ޤަޟިއްޔާއިން އިބްރާހީމް ޝަރީން އަލީގެ ފަރާތުން މުޙައްމަދު ސަޢުދީއަށް 141,643/75ރ (އެއްލައްކަ ސާޅީސް އެއްހާސް ހަސަތޭކަ ސާޅީސް ތިނެއް ރުފިޔާ ހަތްދިހަ ފަސް ލާރި) ދައްކަންޖެހޭކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ބައި ބާޠިލުކޮށް، 2018 ވަނަ އަހަރުގެ ސެޕްޓެމްބަރު މަހުން ފެށިގެން އެ އަހަރުގެ ޑިސެމްބަރު މަހުގެ ނިޔަލަށްވާ ކުލީގެ ފައިސާގެ ގޮތުގައި އިބްރާހީމް ޝަރީން އަލީގެ ފަރާތުން މުޙައްމަދު ސަޢުދީއަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދަކީ 34,600/-ރ (ތިރީސް ހަތަރުހާސް ހަސަތޭކަ ރުފިޔާ) ކަމުގައި ކަނޑައަޅައި، މި ފައިސާ މިއަދު 17 ސެޕްޓެމްބަރު 2023 އިން ފެށިގެން 01 (އެކެއް) މަސްދުވަހުގެ ތެރޭގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުޅުމާލޭ ޑިވިޝަނަށް ދެއްކުމަށް އިބްރާހީމް ޝަރީން އަލީއަށް އަންގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި މި މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާޤުން ހުކުމްކުރީމެވެ.

މި ޤަޟިއްޔާ ބަލައި ހުކުމްކުރީ:

ފަނޑިޔާރު [illegible]

ފަނޑިޔާރު [illegible] މުޙައްމަދު
(ރިޔާސަތު)

ފަނޑިޔާރު [illegible]